

'Hayvana şiddet haberleri ne anlama geliyor': Bu kez bedeli insanlığımız olabilir.

Mücahit Gültekin, 20.06.2018

<http://www.islamianaliz.com/haber/mucahit-gultekinden-hayvana-siddet-haberleri-ne-anlama-geliyor-yazisi-bu-kez-bedeli-insanligimiz-olabilir-65872#sthash.ojFgen3H.dpbs>

Yazıyı yazarken konuştuğum bazı dostlarım, yazıyı kısa tutmamı istediler, uzun yazıların okunmadığı tavsiyesinde bulundular. Ama olmadı; gerçekten konu o kadar önemli ve çok boyutlu ki kısaca yazılabilecek gibi değil. Bilemiyorum, belki ben beceremedim. Buna rağmen yazıyı bitiremediğimi söylemeliyim. Konunun pek çok farklı uzantısı var. Örneğin hayvanların istihbarat amaçlı kullanımı ya da hayvan hakları mücadelesinin uluslar arası ilişkilere nasıl yansıtacağı gibi bazı konuları ele alamadım. Konu hakkında belki bir kitap çalışması yapmak gerekiyor. Neyse, yazı uzun ama ne yapalım ki konu da zor ve önemli.

*

16 Şubat 1949 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi'nde çıkan bir haber, "Rusya'daki 14 milyon köle" başlığını taşıyordu. Haberin alt başlığında ise *"Amerikan Dış İşleri Müsteşarı bunlar hakkında tahkikat açılmasını resmen istedi."* ifadeleri yer almıştı. Hemen bir sonraki gün, 17 Şubat 1949 tarihli haber ise çok daha şoke ediciydi: *"Rusya'da insan eti yiyenler var"*. Başlığın hemen altına ise şu yazılmıştı: *"Kravçenko davasında şahidler Rus halkının çektiği açlığı anlattılar."* 13 Mart 1954 tarihli Zafer Gazetesi ise Rusya'nın Odesa şehrinden dönen İtalyan denizcilerin gözlemlerini paylaşıyordu: *"Kederli kasvetli bir şehir... karanlık sokaklar, paçavralar içinde aç ve sefil bir halk kitlesi."*

Hâlbuki daha 4 yıl önce, 24 Ocak 1945 tarihli Akşam Gazetesi Lenin'in ölüm yıldönümü anısına bir Sovyet gazetecinin makalesini yayınlamıştı. Makalenin başlığı hayli ilginçti: *"Lenin'in Vatanperverliği ve Diğer Milletler Hakkındaki Düşünceleri"*. Makale Lenin'i şu cümlelerle tanıyordu: *"Bir hürriyet ve istiklal kahramanı."*

Henüz 4 yıl önce Sovyet Devrimi'nin liderini "özgürlük kahramanı" olarak selamlayan gazetele-
rimize ne olmuştu da, ardı ardına Rusya'yı canavarlaştıran haberler vermeye başlamışlardı? Farkın sebebi haberlerin yayınlanma tarihinde gizliydi. Akşam Gazetesi sözünü ettiğim makaleyi yayınladığında henüz II. Dünya Savaşı bitmemişti ama müttefik kuvvetlerin kazanacağı artık anlaşılmıştı. Cumhuriyet'in haberleri yayınlandığında ise Soğuk Savaş başlayalı 4 yıl olmuştu ve Türkiye tam tekmil antikomünizm politikası uyguluyor ve bütün varlığıyla Amerika'nın yanındaydı. Kore Savaşı yaklaştıkça basında Rusya hakkında nefret uyandıran haberle-

rin hem sayısı artacak hem de çeşitlenecekti. Vakit Gazetesi'nin Kore Savaşı devam ederken, 16 Ekim 1952'de yayınladığı bir haber Türk halkı üzerinde uygulanan manipülasyonun vardığı boyutları göstermesi açısından çarpıcıydı: *"Kızıl Çarlık 30 milyar 62 milyon insan öldürdü."* Haberin kaynağı Amerikalı Senatör Hamer Ferguson'du.

*

Baba filminin unutulmaz repliğinde Marlon Brando aynen şöyle diyordu: *"Ona reddedemeyeceği bir teklif yapacağım."*

Eğer bir ülke ya da o ülkenin halkı ulusal ya da uluslararası bir politika için ikna edilmesi gerekiyorsa, kitlelerin şoke edici dramatik haberlerle sarsılması gerekir. Michigan Senatörü Vandenberg, Başkan Truman'a, ülkeyi yeni bir savaşa ikna etmek istiyorsan, *"Onların komünizmle ödünü patlatmalısın."*demişti. Bu her zaman işe yarar. Korku ve nefret duyguları harekete geçirilmiş bir toplum her türlü telkine açık hale gelir. Böylesi haberler basında sık sık yer almaya başlamışsa, muhtemelen ya yeni bir kanun çıkacak ya da bütün bir ülkeyi/bölgeyi/dünyayı ilgilendirecek siyasi/ekonomik kararlar alınacak demektir.

Tamamen insani duygularımızı hedefleyen (merhamet ve öfke; korku ve nefret birlikte gider) haberler, birilerinin size "reddedemeyeceğiniz" bir teklif yaptığı anlamına gelebilir: *"Ne yani, bu zulme ses çıkarmayacak mıyız? Sen de hiç insaf yok mu?"*.

Mevzu bu denklemde sunulmuşsa, artık akl-ı selim devreden çıkar. Reddedemeyeceğiniz tek bir sonuca mahkum edilirsiniz.

Kanunlar, en azından bazı kanunlar, hukukçuların rasyonel tartışmaları ve halkın ihtiyaçları çerçevesinde şekilleniyor zannediyorsanız yanılıyor olabilirsiniz. Böylesi kanunların çoğu zaman temel dinamiği akıl değildir, manipüle edilmiş duygularımızdır; her insanda olan reddedemeyeceğimiz duygularımız. Şüphesiz, kanunların ve kimi uygulanan politikaların tamamen rasyonel/pragmatik amaçları vardır. İşte duygularımız, bu amaçları görünmez kılmak için araçsallaştırılabilir.

İkiz kuleleri hatırlayın, ya da Irak'taki Saddam zulmünü ve kimyasal silahları. Ya da, defalarca yazdığımız "kadına şiddet ve kadın cinayetleri" argümanını...

*

Bir kaç sene önce şöyle bir şeye tanık oldum:

Bir öğrenci arkadaşımız okula giderken kullandığı güzergâhtaki başı boş köpeklerden korkuyordu. Bir kaç defa saldırıya uğramıştı. Etkili ve yetkili bir kişiye derdini anlattı. Ben de o sırada tesadüfen oradaydım. Öğrenci konuşurken yetkilinin jest ve mimikleri benzer sorunu pek çok kez dinlemiş olduğunu gösteriyordu. Zaten çocuğun sözlerini tamamen bitirmesine izin vermedi: "Biliyorum." dedi, "Ama yapacağımız, bir şey yok. Hayvanseverler Cemiyeti'nin takibi altında-

yız. Onlar bu konulara çok duyarlı.". Yasal bazı şeylerden de bahsetti. Durum netti: "Yapılacak bir şey yoktu."

Yetkilinin anlattığına göre mevzuat ancak başboş köpeklerin "kısırlaştırılmasına" izin veriyordu. Kısırlaştırma için ise basbayağı bir ameliyat gerekiyordu ve bu da epeyce masraflı bir işti. O yüzden sokaktaki köpeklerin bir kısmı kısırlaştırılabilmmişti.

Yetkilinin bahsettiği "mevzuat" 2004 yılında çıkarılan Hayvanları Koruma Kanunu'ydu; evet şu son zamanlarda "bir havyanı öldürmenin, acı çektirmenin idari para cezasıyla değil, hapisle cezalandırılmasını" içeren düzenlemeyle yeniden gündeme gelen kanun. Kanun şimdilik geniş çapta gündeme gelmese de bir yönüyle daha eleştiriliyor. Hayvanseverler, kanunun isminden memnun değil; Hayvan "Haklarını" Koruma Kanunu olarak değiştirilmesini istiyorlar (Şimdilik bu nünanın, önemli bir ideolojik/felsefi tartışmayı barındırdığını söylemekle yetinelim, yazının ilerleyen kısımlarında konuyu detaylandıracağız).

Tüm ülkenin gündemine oturan dört ayağı kesilmiş köpek haberiyle birlikte cevaplamamız gereken çok önemli üç soru var: Ne oluyor, neden oluyor ve ne amaçla oluyor?

Kuşkusuz, busorulara eksiksiz doğru cevaplar vermemiz mümkün olmayabilir ama anlamak için bazı verilerden yararlanabiliriz.

(Ara not: Şoke edici haberler bütün bir ülkeyi travmatik bir duygusallığa sürüklediğinde, mevzuyu anlamaya dönük her çabanın da mahkum edileceğini lütfen hatırd tutunuz. Zira, bu tür durumlarda, peş peşe tekrarlanan klişelerin dışına çıkılmaması gerekir. Klişelerin rasyonel bir şekilde sorgulanması, eğer travmanın üzerine bir politika/kanun bina edilecekse istenmez. Örneğin, Behice Boran ve arkadaşları, Kore Savaşı'nı sorguladıklarında hiç kimse onların ne söyledikleriyle ilgilenmedi. Komünist ve moskof ajanı olmakla damgalanıp hemen tutuklandılar. Ne var ki, tam 14 yıl sonra, Behice Boran ve Adnan Cemgil'in yazdıkları aynıyla yaşandı. Ama iş işten geçmişti).

Öncelikle, "ne oluyor?" sorusuna bakalım. Bu soruya doğru cevap verebilirsek, ne amaçla oluyor, sorusuna da doğru bir cevap verebiliriz.(1)

Son yıllarda çıkan haberlerin iki ana tema altında gruplamak mümkün: "Hayvanların da insanlar gibi duyguları vardır.", "Hayvana karşı yaygın bir şiddet var."

Özellikle hayvana şiddet haberleri gerçekten de çok travmatik. Travmatik haberler, insanın genelde bir anlam vermekte zorlandığı ve insanda sadece "nefret", "korku", "suçluluk", "öfke", "utanç" gibi duyguları yaşamasına neden olan haberlerdir.

"Hayvana şiddet" haberleri çok fazla. Biz sadece mevzuyu anlamamızı sağlayacak bazı haberleri vereceğiz. Bu arada bu haberlerin hemen hepsinin "görüntülü" olduğunu da belirtelim.

Tam da bu satırları yazarken internet sitelerine düşen bir haberle başlayalım: "Fatih'te bir apartmanın önündeki otomobilin altında derisinin büyük bir bölümü yüzülerek öldürülmüş halde

bir sokak kedisi bulundu. Mahalle sakinlerinin ihbarı üzerine harekete geçen polis, inceleme başlattı."(2)

Bu haberden bir gün sonra görüntülü olarak yayınlanan haber şoke ediciydi: *"Kadıköy'de Gece Köpek'e Tecavüz Eden Sapık Suçunu İtiraf Etti, Serbest Bırakıldı!"*.(3)

Aynı gün Sinan Ogan'ın, twitter hesabından paylaştığı videoda 10-12 yaşlarında bir çocuğun küçük bir köpek yavrusuna yaptıkları gösteriliyor. Video tek kelimeyle "iğrenç.". Ogan'ın paylaşımından ilk planda olay Türkiye'de geçmiş gibi anlaşılıyor ama bazı yorumlarda videonun Ürdün'de çekildiği öne sürülüyor. Söz konusu vahşet ise, kuşkusuz olayın nerede geçtiğinin bir önemi yok. Ama olaydan konjonktürel bir anlam çıkarılacaksa nerede geçtiği de önemlidir (16 Haziran 2018 tarihli Cumhuriyet Gazetesi, internet sitesinden, haberi "nerede ve ne zaman çekildiği belli olmayan" diye verdi. Teyid.org bir gün sonra haberin Sapanca'da çekildiği bilgisinin gerçeği yansıtmadığını, sadece bir facebook sayfasından 2 bin 500 kez paylaşılan ve 35 bin görüntüleme alan videonun 2016 yılında Ürdün merkezli bir sivil toplum örgütü tarafından paylaşıldığını ve görüntülerin Ortadoğu'da bir ülkeden olduğunu yazdı).

Kelimenin tam anlamıyla "travmatik" bir haber ise 2018'in başlarında Kocaeli'den geldi. 82 yaşındaki bir "dede" köpeğe tecavüz ederken görüntülenmişti. Görüntüler sosyal medyada günlerce yer aldı. Polis tarafından yakalanan dede, "nefsime yenik düştüm." demişti.(4)

Bu haberin yarattığı travma devam ederken bu sefer Kayseri'den bir "köpeğe tecavüz" haberi daha geldi.(5) Bu haberin travmatik etkisi bir öncekine göre daha fazlaydı. Fail hem yaşlıydı hem de "imam" olduğu söyleniyordu. Fail, takkesi ve kırılmış sakallarıyla tam bir "yurdum insanı"ydı.

Bu haberlerin dışında, köpeklere, kedilere, atlara, ineklere, koyunlara vs. acı çektirilen, işkence yapılan pek çok görüntü/haber hem ulusal hem de küresel medyada yer aldı, almaya devam ediyor.(6)

Hayvana şiddet haberleri (bu arada hayvanların sadakatini, sahipleriyle kurdukları duygusal ilişkileri, onların da merhamet sahibi olduğu vb. haberlerin de eş zamanlı olarak ayrı bir mecradan akmaya devam ettiğini belirtelim. Yalnız bu tür haberler konusu gereği sarsıntı meydana getirmez ama hayvanlarla ilgili, hem diğer haberlerin travmatik etkisini arttırıcı bir zihinsel arka plan oluşturur, hem de hayvanların da "insan gibi" oldukları duygusunu tahkim eder) devam ederken, eş zamanlı iki şey daha oluyor: Hayvan haklarına yönelik bilimsel nitelikli, olaya kuramsal temel sağlayan kitaplar/makaleler yayınlanıyor ve yukarıda da bahsettiğimiz gibi, konu hukukçuların gündemine giriyor(7) ve mevzuya kanuni bir temel sağlama çalışmaları devam ediyor.

Ne oluyor, sorusunu cevaplamaya devam edeceğiz. Ancak yukarıda aktardığımız örneklerin iki temel çıktısına dikkat çekmek yerinde olur: *1. İğrenç bir ülke olduk. Güya dindar, muhafazakar, Müslüman bir ülkeyiz. Ama çocuklara, yaşlılara, hayvanlara tecavüz edenlerle dolu sapık bir ülkede yaşıyoruz. Üstelik bu kişiler, "satanist" filan da değil, basbayağı sakallı, takkeli, "imamlık*

yapmış", ortalama yurdum insanı. 2. Bütün bu olup bitenler kimin zamanında yaşanıyor? Biz bu hale ne zaman geldik? 16 yıldır iktidarda kim var? Yolsuzluk, hırsızlık, kayırmacılık, tecavüzcüleri koruma; şimdi de hayvanlara tecavüz ve işkence... bunlarda her türlü numara var.

Bu çıktılar, mevcut iktidarın temsil ettiği anlayışı mahkum ederken, aynı zamanda onları biraz sonra anlatmaya çalışacağımız politikaları uygulamaya, kanunları çıkarmaya zorunlu kılıyor. Sosyal medyada bu haberlerin paylaşılma biçimi ve haberlerin altına yazılan yorumlar okunduğunda bu çıktıları görebilirsiniz.

*

Bütün bu haberler "ne oluyor?" sorusunun tamamına cevap vermiyor. Kadrajımızı biraz daha genişletip, mevzunun ekonomi-politiğiyle ilgili tarafına da bakmak "ne amaçla oluyor?" sorusuna cevap vermemize yardımcı olabilir. Fakat hemen şunu belirtelim ki, mevzunun ekonomi-politiği de "ne amaçla oluyor?" sorusuna verilecek tutarlı bir cevabın merkezinde yer almıyor. Kanaatime göre, bu konuda söylenecekler daha ikincil bir cevap olabilir ama yine de önemli.

Amerikan Ulusal Evcil Hayvan Konseyi ABD'de 61 milyon köpek ve 76 milyon kedi bulunduğunu belirtiyor (Sherry, 2009). (Demek ki, hayvanları, özellikle evcilleştirilmiş hayvanları sayan merkezler var). 2012 yılında Hürriyet Gazetesi'nde yayınlanan bir habere göre Türkiye'de 4 milyon kişi evinde kedi-köpek besliyor. Bu sevginin maliyeti ise gerçekten dudak uçuklatacak kadar büyük: 250 milyon TL. Sadece 2011 yılında Türkiye'de 30 binton kedi-köpek maması satılmış. Sektör kuru mamayla sınırlı değil; kliniği, aşısı, oyuncuğu, aksesuarı, sanal mağazasıyla vs. zengin bir ürün yelpazesinden bahsediyoruz.(8) Tropikal Pet'in CEO'su İzzet Saban ise kedi-köpek maması sektörü büyüklüğünün 360 milyon TL'ye ulaştığını söylüyor.(9) Prof. Dr. Nurhan Ünüsan'ın belirttiğine göre Türkiye'de evinde kedi-köpek besleyen ailelerin oranı %5. Bu da demektir ki, Türkiye'de "hayvan sevgisi" hala yeterli bir düzeye getirilebilmiş değil.

Küresel ölçekte ise rakamların baş döndürücü olduğunu belirtmek gerekiyor. Sadece kedi-köpekler için kuru mama üreten sektörün yıllık 71 milyar dolarlık bir pazar haline geldiği ifade ediliyor. 2016'da düzenlenen pet fuarı öncesi açıklamalarda bulunan Evcil Hayvancılık İş Adamları Derneği Başkanı Selçuk Çetin, bir önceki yıl Türkiye'de mama ve aksesuar satışından 1 milyar dolar gelir elde edildiğini belirtiyor. Türkiye pazarının her yıl ortalama %15 civarında büyüdüğünü ifade eden Çetin, pet sektörünün dünya pazarında 150 milyar dolara ulaştığını ve bu rakamın 56 milyar dolarının ABD kaynaklı olduğunu söylüyor.(10)

Ara bir not olarak hemen şunu belirtelim: Genel olarak dindar-muhafazakâr kitle maruz kaldığı bir yeniliğin, hele ki ayetle-hadisle desteklenebilecek bir tarafı varsa, sosyal-siyasi ve ekonomik bileşenlerine dikkat etmiyor.

Üç yıl önce Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde gerçekleştirilen programda konuşan Prof. Nurhan Ünüsan'ın sözlerinin de yer aldığı bir habere bakalım(11):

Sokak hayvanlarına yönelik projeleri sürdüreceklerini belirten Ünüsan şunları kaydetti: *"Günümüzde terk edilmiş, hakları ihlal edilmiş, kötü muameleye uğramış ve sokaklarda yaşamakta olan hayvanların yasalarla belirlenen haklarını korumak, uygun olmayan durumlardan kurtarmak, tedavilerini gerçekleştirmek, hayvanlar konusunda belirli bir duyarlılığa sahip olmak tüm bireyler için bir görevdir. Bu görevi yerine getirmek için buradayız."*

Ülkemizde kedi köpek besleyen aile oranının yüzde 5, Amerika Birleşik Devletleri'nde yüzde 95 ve Avrupa ülkelerinde ise bu oranın yüzde 60 civarında olduğunu belirten Ünüsan, çocuklara da hayvan sevgisinin aşılmasıyla bu rakamların artırılabilceğini ifade etti.

Programda konuşan İl Müftü Yardımcısı Yusuf Arıkan ise, olayın "dini boyutunu" ele almış ve Peygamberimizin "hayvan sevgisinden" bahsetmiş. Peygamberimizin sahabeye "hayvan sevgisini" öğütlediğini söylemiş.

Hayvan sevgisinin ekonomi-politiğini yansıtan girişimlerin yeni olmadığını belirtmeliyiz. Daha 1950'li yıllarda bile Türkiye'de böylesi bir söylemin filizlenmeye başladığını görmek şaşırtıcı gelebilir.

Örneğin Hafta Dergisi'nin 19 Şubat 1954 tarihli nüshası, New York'ta 272 bin 82 köpek olduğunu yazıyor. 6 Ağustos 1955 tarihli Cumhuriyet Gazetesi ise, Amerika'da köpeklerin çocuklardan daha iyi beslendiği haberini veriyor. Ama daha ilginç olan haberler ve konuya ilişkin yazılan makaleler ise şunları vurguluyor: Amerika'daki köpekler insanların artıklarıyla beslenmez, onar için özel üretilmiş mamalar vardır (Cumhuriyet, 3 Mart 1953), 22 milyon 500 bin köpeğin yıllık yiyecek masrafı, 200 milyon doları aşmaktadır. Amerika'da 2 bin 500 hastane, 17 bin baytar [veteriner] köpek sağlığı için çalışmaktadır. Amerika'da "köpek otelleri" vardır. Amerikalı bir girişimci 35 adet "köpek lokantası" kurmuştur (Cumhuriyet, 19 Kasım 1950). Amerika'da 3 bin civarında köpek kulübü bulunmaktadır ve bu kulüpler her yıl "köpek güzellik" yarışmaları düzenlemektedir (Vatan Gazetesi, 25 Şubat 1954).

Hayvan sevgimizin kuru mama ve pet sektörünün büyümesiyle pozitif bir korelasyona sahip olduğu açıktır. Fakat "sevmek" öznel bir şey. Bir kişide hayvan sevgisi "ha deyince" var edilmiyor. Üstelik, bizim gibi "işsizlik/yoksulluk/açlık sınırında yaşamak vb." problemleri olan ülkeler için bu sevgi "elit sınıfların" fantezisi gibi algılanıyor. Şüphesiz bir pazarın büyümesi, bir ihtiyacın geniş kitlelerce hissedilmesini gerektirir. Bir ihtiyacın "üretilmesi" zaman alan bir şeydir ve popüler kültür ürünlerinin, STK'ların ve devletin bu ihtiyacı geniş kitlelere taşıyıcı rolü dikkate alınmadan bunun başarılması çok mümkün değildir. Ama tabii ki bu da yeterli değildir, köklü bir zihniyet değişimine ve yeni hukuki düzenlemelere ihtiyaç duyulacaktır.

*

Olayın ticari bileşenine yazının sonunda tekrar odaklanacağız. Fakat yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi, mevzunun ticari bileşeni daha ikincil bir pozisyonda gibi görünüyor. Hayvan hakları mevzusu daha ideolojik/teolojik bir temel üzerinde yükseliyor. Konunun bu boyutunu anlaya-

bilmek için, mevzuyu ideolojik/felsefi temelde tartışan metinlerin daha dikkatli bir şekilde etüd edilmesi gerekiyor. Konunun asıl önemli kısmı burası. Maalesef ülkemizde, konuyu entelektüel düzeyde tartışacak bir birikim olması bir yana, konuya ilgi bile gösterilmiyor. Pek çok konuda olduğu gibi, bu konuda da Batılı bilimsel/siyasi mecralarda yoğrulan, pişirilen tezlerin kritik edilmeden ülkemize aktarılması gibi bir problemle karşı karşıyayız. Asıl tehlike de burada yatıyor.

Konunun bu boyutunu bir makalenin sınırları içinde tartışmak mümkün değil. Ama yine de anahatlarını ele almayı deneyebiliriz. Bunun için Sue Donaldson ve Will Kymlicka'nın(12) 2016 yılının Ağustos ayında "Koç Üniversitesi Yayınları" tarafından basılan "ZOOPOLİS Hayvan Haklarının Siyasal Kuramı" kitabını temel almak faydalı olabilir (Zoopolis, hayvan devleti şeklinde çevrilebilir). Fakat Türkçe'de birinci baskısı 2005 yılında yapılan (İkinci baskı: Nisan 2018) ve hayvan hakları mücadelesinin en önemli kilometre taşlarından biri olarak kabul edilen (bazılarına göre hayvan hakları mücadelesinin "kutsal" kitabı) Peter Singer'ın Hayvan Özgürleşmesi kitabını da vurgulamak gerekiyor. Yine aynı yazar Pratik Etik kitabında bu konu için bir bölüm ayırmış. Bunların dışında son zamanlarda çok satan kitapların da konuya özel bir ilgi gösterdiğini belirtmeliyiz. Örneğin Yuval Noah Harari'nin Sapiens ve Homo Deus kitaplarını bunlar arasında zikredebiliriz.

Donaldson ve Kymlicka'nın kitabını temel alacağımızı söylemiştik. Çünkü kitap, hem hayvan hakları mücadelesinin tarih içinde dayandığı temel argümanları kritik edip özetliyor hem de bugüne kadar bu mücadelenin taşıdığı teorik tezlerin eksik ve yanlışlarını tamamlayıp düzelterek daha kapsamlı ve uygulanabilir bir model öneriyor. Yazarlar konuyu siyasal bir temele oturtmaya ve hayvanlar için bir "vatandaşlık kuramı" geliştirmeye çalışıyor. Kitabın savunduğu ana fikri bir kaç madde altında özetleyebiliriz:

1. Hayvan Hakları Mücadelesi "Temel Haklar" Perspektifine Sahip Olmalıdır: Donaldson ve Kymlicka hayvan hakları mücadelesinin üç temel perspektiften hareket ettiğini söylüyor. Bunlar "refahçı yaklaşım", ekolojik yaklaşım" ve "temel haklar" yaklaşımıdır. Refahçı yaklaşım, hayvanların daha uygun koşullarda yetiştirilmesini, beslenmesini ve kullanımını temel alır. Ancak bu yaklaşım son tahlilde, insanın hayvanı kendi çıkarları için kullandığı "eşitsiz" bir ilişki biçimini içerir. Ekolojik yaklaşım da hayvanların korunmasını eko-sistem merkezli olarak savunur. Eğer bir hayvan türünün öldürülmesi eko-sistem için gerekliyse, bu görüş, eko-sistem lehine bir tutum içine girebilir. Dolayısıyla yazarlar, ekolojik yaklaşımı da "beşeri çıkarların hayvanların çıkarlarından üstün tutulduğu" gerekçesiyle eleştirir. Özetle yazarlar, bu yaklaşımları "insanları hayvanlardan üstün tuttıkları için" problemlili bulur.

Donaldson ve Kymlicka hayvan hakları mücadelesinin "temel haklar" yaklaşımına sahip olması gerektiğini belirtir. Bu yaklaşımı şöyle özetler yazarlar: *"Bu temel yaşam ve hürriyet hakkına istinaden, insanlar ve hayvanlar eşittir, aralarındaki ilişki efendi-köle, yönetici-kaynak, bekleme-konak, ya da yaratan-yaratılan ilişkisi değildir."*

2. Hayvan Hakları İnsan Hakları Yaklaşımının Doğal Bir Uzantısıdır: Yazarlar, hayvan haklarının, insan haklarının doğal bir uzantısı olduğunu savunur. Bu önermenin temel dayanağı, hayvanların (bazı hayvanlar hariç) bir "benliğinin" olmasıdır. Yani "özel deneyimlere" (örneğin acı çekmek gibi) sahip olmalarıdır. Onlara göre insan hakları devrimi, *"kişinin yaşam hakkının toplumun iyiliğine göreli katkısından bağımsız olduğunu, çoğunluğun iyiliği uğruna ihlal edilemez olduğunu savunur."* Yazarlar "ihlal edilemezlik" ilkesinin *"hayvanları da içine alacak şekilde genişletilmesi gerektiğini savunuyoruz."* demektedir.

3. İnsanların Hayvanlardan Üstün Olduğunu Söylemek "Türçülük" Olarak İsimlendirilen Bir Ayrımcılık Çeşididir: Temel hakların sadece insanlar için geçerli olduğunu söylemek yazarlara göre "türçülük"tür ve ayrımcılığın daha zor farkında olunan bir çeşididir. Erkeklerin kadınlardan üstün kabul edilmesi nasıl ki cinsiyetçilik; beyazların zencilerden üstün görülmesi nasıl ki ırkçılık olarak kabul ediliyorsa, insanın hayvandan üstün olduğunu kabul etmek de türçülüktür. Onlara göre hayvanlar da "birek kişi" olarak kabul edilebilir. Nitekim Francione'nin son kitabının adının da *Animals as Persons* (Kişi Olarak Hayvanlar) olduğunu belirtirler. Yazarlar, insan üstünlüğünü savunmayı "insan şovenizmi" olarak isimlendirir.

4. Hayvan Sömürüsünü Meşrulaştıran Görüşlerin Temelinde Dinler ve Tanrı Fikri yer Alır:İnsanlarla hayvanların eşit haklara sahip olması gerektiği görüşüne yönelik yaygın bir direncin olduğunu söyleyen yazarlar bu direncin kaynağını "kültürel veraset" olarak tanımlar. Donaldson ve Kymlicka'nın bu konuda söyledikleri özellikle önemlidir: *"Batılı (ve pek çok Batılı olmayan) kültür yüzyıllardır hayvanların insanlardan bir tür kozmik hiyerarşi gereği daha aşağıda olduğu, bu nedenle insanların amaçları doğrultusunda hayvanları kullanma hakkına sahip olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu fikir pek çok dinin temelinde yatmaktadır."* İnsanların hayvanlardan üstün olduğu yargısı ise daha çok tek tanrılı dinlerden kaynaklanmaktadır. Yazarların da James Serpell'den aktardığı gibi, *"...hayvanların öldürülmesinden esas sorumlu olan insanların kurban sunmasını talep eden tanrılardır."* Dolayısıyla, bugün genelgeçer olan "insanın varlık hiyerarşisi içindeki üstünlüğü/merkezi konumu" fikri, teolojiktir, bilimsel değil.

5. Hayvan Hakları Sadece Negatif Hakları Değil, Pozitif Hakları da İçerir: Donaldson ve Kymlicka temel hakları, "negatif" ve "pozitif" temel haklar olarak ikiye ayırır. Negatif haklar, eziyet görmeme, işkence edilmeme, acı çektirilmeme gibi haklardır (Türkiye'de hayvana şiddet gündemi şimdilik daha çok bu temelde gündeme gelmektedir).

Pozitif haklar ise insanların hayvanlara karşı ilişkisel sorumlulukları olduğunu belirtir. Bu sorumluluklar, hayvanların yaşam haklarını maksimize edecek düzenlemeleri içerir. Örneğin, *"binaları ve yolları hayvanlara yer açacak şekilde yeniden tasarlamak ya da refakatçi hayvanlar için etkin koruma modelleri"* geliştirmek, bu tür düzenlemeler içinde yer alır. Pozitif haklar, insanların "pozitif yükümlülüklerle" sahip olduğunu gösterir. Zoopolis'te şöyle yazmaktadır: *"Bu zorunlulukların başında hayvanların habitatına saygı duymak, binalarımızı, yollarımızı ya da mahallelerimizi hayvanların ihtiyaçlarını dikkate alacak şekilde inşa etme zorunluluğu, taam-*

müden olmasa da insan faaliyetleri sonucunda zarar gören hayvanları kurtarma ya da bize bağlı hale gelmiş hayvanlara karşı ihtimam gösterme zorunluluğu gelir."

Yazarlar şunun altını kitap boyunca özellikle çizer: Hayvanların negatif haklarını korumak daha kolaydır. Ama esas olan hayvanların pozitif haklarını devlet ve toplum anlayışımızın temeline yerleştirmektir. Hayvan hakları mücadelesi pozitif hakları uygulanabilir bir modele dönüştürmediği sürece eksik ve yetersiz kalacaktır. Yazarların yaptıkları şu vurgu ayrıca bir önem taşır: *"Makul bir hayvan hakları kuramının ana görevinin, hayvan bağlamı için karşılaştırılabilir kategoriler tespit edip, insan-hayvan ilişkilerinin farklı örüntülerini ve onlara ilişkin pozitif görevleri tasnif etmek olduğuna inanıyoruz."*

6. Hayvan Hakları Mücadelesine Yönelik Direnç Dinden Kaynaklanır: Yalnızca insanların ihlal edilemez haklara sahip olduğu yargısını eleştiren yazarlar, bu görüşü savunanların "dinden medet" umduklarının altını çizer. Donaldson ve Kymlicka'nın şu vurgusu özel bir önem taşır: *"Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam dâhil pek çok inanca ait kutsal kitap, Tanrı'nın insanlara hayvanlar üzerinde egemenlik bahşettiğini, bu egemenliğin onları kendi çıkarı için kullanma hakkını kapsadığını söyler. Pek çok dindar için, bu dinsel onay HHK'yi [Hayvan Hakları Kuramını] reddetmek için yeterli dayanağı oluşturur. İnanç ya da kutsal vahiyden ziyade kamusal akıldan beslenen iddialarla ilgili olduğumuz için bu tartışmayı bir kenara bırakıyoruz."*

7. Hayvanlar da İnsanlar Gibi Vatandaş Olarak Kabul Edilmelidir: Hayvanların ihlal edilemez haklarını savunmak ancak hayvanların vatandaşlık kuramına dahil edilmesiyle mümkün olabilir. Yazarlar, siyaset teorisinin vatandaşlık kuramının hayvanlar içinde geçerli olduğunu, hayvanlara da uygulanabileceğini belirtir. Donaldson ve Kymlicka bu noktada bir kişiyi "vatandaş" yapan 3 temel işlevi sayar: Milliyet, halk egemenliği ve demokratik siyasi faillik. İlk ikisinin hayvanlar için de zaten geçerli olabileceğini belirten yazarlar, "siyasi faillik" konusunun kafaları karıştırdığını söyler. Örneğin seçme ve seçilme hakkına sahip olabilirler mi? Hayvanların vatandaşlık kuramına dahil edilmesinin pek çok kişiye "akıl dışı" geldiğini söyleyen yazarlar, bunun mümkün olduğunu ifade etmektedir. Örneğin "zihinsel engelliler" için siyasal sürece katılmalarını sağlayacak yeni modeller söz konusudur. Onlara göre, *"kişinin şahsi iyilik hissini ortaya çıkarmanın yollarını çoğu kez sözlü yerine 'bedensel' iletişimle bulmayı hedefleyen yeni modeller"* bunu mümkün kılabilir.

Bu temel argümanlardan da fark edilebileceği gibi "hayvan haklarının siyasal kuramı" sorunun kaynağını teolojik bir temele dayandırır ve ontolojik hiyerarşiye itiraz eder. Şüphesiz sorunun bu temelde ele alınması ve yapılan itiraz yeni bir ontolojik sınıflandırmayı da beraberinde getirir. Kitap da zaten özellikle beşinci bölümden itibaren bu "yeni ontolojik sınıflandırma" üzerine kurulacak yeni bir devlet/toplum yapısının pratik olanaklarını tartışır, çözüm önerilerinde bulunur.

*

Öncelikle, Donaldson ve Kymlicka'nın savundukları tezlerin bir kısmının ülkemizde hukuki bir karşılık bulduğunu söylemeliyiz. 2004 yılında çıkarılan Hayvanları Koruma Kanunu(13), bu kanunun uygulama yönetmeliği(14) ve 2018'in başında "hapis" cezasını öngören düzenlemeler buna örnek olarak verilebilir. Ancak, kitabın savunduğu tezler ve devletlere yüklediği sorumluluklar açısından henüz daha başlangıç aşamasında olduğumuz açıktır.

Nitekim dört bacağı kesilmiş köpek haberinden sonra Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ, seçimlerden sonra Hayvanları Koruma Kanunu'nda değişiklik yapılacağını ve daha "ciddi adımlar atılacağını" söyledi.(15) Seçimlerden sonra ne tür değişiklikler yapılacağını bilmiyoruz. Ama değişikliklerin onlarla sınırlı kalmayacağına emin olabiliriz. Bu düzenlemelerin her birini "küçük adımlar" olarak görmek daha doğru olur. Bundan sonra hangi adımlar atılacak ve yolun sonunda nasıl bir yere varacağız?

*

12 Mayıs 2018 tarihinde yayınlanan yazımızda şu tespiti yapmıştık(16): *"İnsan ve hayvanın ontolojik olarak eşitlendiği yeni bir düzen kuruluyor."* Aynı yazıda, şu tespite de yer vermiştik: *"Kadına şiddet konusu popülerliğini yavaş yavaş yitirirken, "hayvana şiddet" konusu daha ciddi bir hukuki temele oturtulacak. Hayvanın hukuki kimliği daha sık tartışılacak. Kurban meselesi yakın bir gelecekte hukuki bir konu olarak karşımıza çıkacak."*

Şimdi bu tespitleri, Donaldson ve Kymlicka'dan aktardığımız görüşleri de dikkate alarak biraz daha açmaya çalışalım. Acaba son zamanlarda sıklaşan "hayvana şiddet" haberleri gelecekte ne tür kültürel, politik ve hukuki çıktılar üretebilir?

1. Varlık algımız köklü bir değişime uğrayacak, varlık hiyerarşisi yeniden tanımlanacaktır. Her şeyden önce bir "zihniyet değişimi" zorunlu olacaktır. İnsanın "ahsen-i takvim" (Tin: 4) (ya da eşref-i mahlukat) olduğu inancı, hayvan sömürsünü meşrulaştırdığı gerekçesiyle mahkum edilecektir. Şüphesiz bu, "esfel-i safilin" (Tin:5) ya da "belhum adal" (A'raf:179) düşüncesinin de mahkûm edilmesi anlamına gelir. Dikkat edilirse insanı (ya da hayvanı) varlık alemi içinde kategorize eden bu tür ifadeler "türçülük" olarak damgalanmaktadır. Kanaatime göre, en önemli sonuç bu olacaktır. İnsan hakları kuramı tanrıyı merkezi konumundan indirerek oraya insanı yerleştirmişti. Hayvan hakları kuramı ise bu müdahaleye yeni bir müdahale daha yaparak insanı da merkezi konumundan indiriyor ve bu merkezi konumu hayvanlarla eşit bir şekilde paylaşıyor. Bu şüphesiz, teolojik bir müdahaledir ve varlık alemini hiyerarşik olarak yeniden tanımlar. ***Bu yeni tanımlamanın yol açacağı hukuki ve politik sonuçlar sınırsızdır.***

2. Pek çok kavramın geleneksel anlamı köklü bir şekilde değişecek; genişleyecek ya da daralacaktır. Zoopolis'in getirdiği "vatandaşlık" kavramı bu değişimi üretebilecek zengin bir potansiyeli içinde barındırıyor. Örneğin "Türk milleti" kavramı neyi ifade edecektir? Türkiye'de yaşayan köpekleri, kedileri, inekleri, domuzları, koyunları bu kavramın içine mi dâhil edeceğiz, yoksa bu hayvanları da kapsayan daha geniş bir kavrama mı ihtiyacımız olacak? Burada ayrıntı-

sına giremesek de, Donaldson ve Kymlicka farklı hayvan sınıflarının, yaşadığı ülke ve diğer ülkelerle ilişkilerini ayrıntılı bir şekilde betimliyor. Örneğin, yazarlar, evcilleştirilmiş hayvanlara "vatandaşlık", yaban hayvanlarına "egemenlik", liminal hayvanlara(17) "yerleşme hakkı" verilmesi gerektiğini ifade ederken, insanın kendi yaşadığı ülkeyle ve diğer ülkelerle ilişkilerini düzenleyen "vatandaşlık kuramı"ndaki kategorileri hayvanlara da uygulamaktadır. Hayvanların aynı zamanda "siyasi failer" olarak konumlandırıldığı bir dünyada "Türkiye Büyük Millet Meclisi" nasıl bir anlama sahip olacaktır? Demokrasi, halk, egemenlik, mülteci, turist, mahalle, aile, akrabalık vb. kavramları biz zihnimizde "insan" merkezli olarak anlamlandırıyoruz. Ama Zoopolis'te de ifade edildiği gibi, bu yüzyıllar boyunca oluşmuş, şimdi bize doğalmış gibi gelen "türcü" anlayışımızın bir sonucu. Bütün bu kavramların hayvanları da içine alacak şekilde genişletilmesi kaçınılmazdır.

3. Coğrafi mekan (ülke, şehir, mahalle, ev, yollar ve sokaklar vs.) hayvan merkezli olarak yeniden tasarlanacaktır. Donaldson ve Kymlicka "hayvanların pozitif haklarını" sık sık şehir planlaması ve mekan tasarımıyla örneklendirmektedir. Bir şehri, mahalleyi, bir siteyi, bir evi "sadece insanları düşünerek" tasarlamak türcülüğten kaynaklanıyor. Dolayısıyla önümüzdeki yıllarda "Hayvan dostu" yeni planlamalar kaçınılmaz olacaktır. Ortaya nasıl bir şey çıkar şimdilik tam olarak bilemiyoruz. Fakat şunu söyleyebiliriz: halka açık (halkı burada sadece insanların oluşturduğu bir topluluk olarak görmemeliyiz) bütün kurumlar hayvanları da dikkate almak zorunda kalacaktır. Örneğin lokantalarda, alışveriş merkezlerinde, otellerde, halk (aklımıza yine sadece insan geldiyse bu normaldir, zamanla alışacağız) otobüslerinde hayvanlar için de özel olarak tasarlanmış bölümler olacağını söyleyebiliriz. Mekanın tasarımına hayvanların da dahil edilmesi kuşkusuz yepyeni sektörlerin habercisi olacaktır. Bu da şimdilik çok bakir olan çok büyük bir pazar demektir. Muhtemelen ileride "hayvan dostu kentsel dönüşüm projeleri" söz konusu edilmeye başlanacaktır.

4. Her hayvanın bir kimliği olacaktır, hayvanların bireyselliği gündeme gelecektir. Önümüzde çok kompleks oldukça fazla konu var. Bunlardan biri hayvanların kimliklendirilmesidir. Vatandaşlık için kimlik şarttır. Zoopolis hayvanlara bir "sınıf" olarak bakmanın yanlış olduğunu söylüyor. Mesela biz sadece "doberman" deyip geçiyoruz ve aklımıza bir "köpek sınıfı" geliyor. Halbuki bu bakış açısı "hayvanların bireyselliğini" yok sayan hatalı bir bakış açısı. Her bir doberman köpeği kendine özgü ayrı bir bireydir. Onların bireyselliklerini koruyan bir kimliklendirme sistemi kaçınılmaz olacaktır. Nitekim Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı "*Kedi, Köpek ve Gelinciklerin Kimliklendirilmesi ve Kayıt Altına Alınmasına Dair*" bir yönetmelik yayınladı(18) (Yönetmeliğin "gelincik"e niçin bu kadar önem verdiği ayrı bir tartışma konusudur). Buna göre, ev hayvanları sahiplerinin kedi, köpek ve gelinciklerine kimlik çıkartmasını zorunlu hale getirildi. Köpek sahipleri 1 Ocak 2021, kedi ve gelincik sahipleri ise 1 Ocak 2022'den itibaren kimliklendirilecek. Bu yönetmeliğin içerdiği maddelerin oldukça önemli olduğunu belirtmek gerekiyor. Yayınlanan bir haber yönetmeliğin içeriğine ilişkin şu bilgileri veriyor(19): "*Yeni doğan ev hayvanının sahibi doğum tarihinden itibaren en geç 3 ay içinde Bakanlığın il*

veya ilçe müdürlüğüne başvurmakla yükümlü tutuldu. Mikroçip takılarak pasaport düzenlenen ev hayvanları 15 gün içinde veri tabanına kaydedilecek. Bu hayvanlara yapılan aşılar ve sahip değişikliği gibi bilgiler en geç 15 gün içinde kaydedilecek. Ev hayvanı sahibi, çıkarılan pasaportların kaybolması, çalınması veya imhası halinde en geç 60 içinde durumu bildirecek. Taleple 15 gün içinde yeniden pasaport hazırlanacak."

Fakat tahmin edileceği gibi bu yeterli değil. Çünkü yönetmelik "sahipli" ve "bir kısım" hayvanı kapsıyor. Hâlbuki bütün evcil hayvanların yaşadığı ülkenin bir kimliğine(20) sahip olması doğal hakkı olarak görülmelidir. Örneğin Dünya Sağlık Örgütü'nün bir araştırmasına göre sadece İstanbul'da 130 bin "sokak köpeği" olduğu tahmin ediliyor.(21) Yine 125 bin civarında "sahipsiz kedi" olduğu belirtiliyor.(22) Kısa bir zamanda bütün hayvanların kimliklendirilme işlemlerine geçilecektir. Bu da devlete ve kamuya, bütün hayvanların "haklarına" uygun olarak beslenmesi, tıbbi bakımı vb. yükümlülüklerini yerine getirmesi için yeni sorumluluklar getirecektir. Bugün nasıl ki, "toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bütçe"den bahsediyorsak, "hayvan haklarına duyarlı bütçe" söz konusu olacaktır. Herkes hayvan haklarını korumak için elini biraz cebine atmak zorundadır. Nitekim geçtiğimiz günlerde Tokat'ın Turhal belediyesi 1 milyon TL maliyetli bir hayvan barınağı inşa etti.(23) Isparta'ya inşa edilen hayvan barınağının maliyeti ise 2 milyon 750 bin TL.(24) Anadolu Ajansı'nın verdiği habere göre ise Türk Veteriner Hekimleri Birliği Başkanı Talat Gözet, sokak hayvanları için "bütçe" oluşturulması gerektiğini söyledi.(25) Dahası, bazı Avrupa ülkelerinde, örneğin Almanya'da "evcil hayvan vergisi" olduğunu biliyoruz.(26)

5. Aile kavramı hayvanları da içine alacak şekilde genişletilecek; hayvan-insan aileler mümkün olabilecektir. Aile kavramı bugün zaten önemli ölçüde geleneksel anlamını yitirmiş durumda. Çekirdek aileden sonra, aile kavramı LGBT aileleri, single aileleri de içine alacak şekilde genişletildi. Bugün artık hayvanlar evin içine girmiş, ailenin bir parçası olmuştur. Evcil hayvan besleyen ailelerde, besledikleri hayvan da ailenin bir üyesi olarak tanımlanmaktadır ve aile beslediği hayvandan yasal olarak sorumludur. Şüphesiz, eve alınan bir hayvanın "çocuk edinme" ihtiyacını nasıl etkileyeceğini ya da bir hayvanla birlikte büyüyen bir çocuğun benliğini nasıl etkileyeceğini tam olarak bilmiyoruz. Dahası eğer hayvanlar "vatandaş olarak" kabul edilebiliyorsa, bir hayvanla evlenmek de mümkün olabilir mi, sorusu gündeme gelecektir. Nitekim bugün biraz magazinelleşen olarak da olsa hayvanlarla evlenen insan haberleri gündeme gelmektedir. Daily Mail'de yayınlanan haberde Kuzey İrlanda'da yaşayan 43 yaşındaki Wilhelmina Morgan Callaghan'ın köpeğiyle evlendiği belirtiliyor.(27) Bu ilerde zoofilin de yasallaşabileceğine bir işaret olarak yorumlanabilir.

6. İleride sahipsiz evcil hayvanların aileler tarafından sahiplenilmesi zorunlu hale gelebilir, ya da farklı düzeylerde ödül-yaptırımlar söz konusu olabilir. Yazıyı kaleme alırken, Türkiye'de ne kadar kedi-köpek olduğunu araştırdım ama sağlıklı bir veriye rastlamadım. Sadece elimizde İstanbul'da 250 bin civarında "sahipsiz" kedi-köpek yaşadığı bilgisi var. Çeşitli sitelerden ve forumlardan araştırdığıma göre bir köpeğin aylık masrafı, 250 TL ile 500 TL arasında değişti-

yor. Tabii ki, maliyete bir üst sınır koymak çok mümkün değil. Maliyetin içine veteriner masrafları ve mamanın dışında oyuncaklar, aksesuarlar, estetik ve özel bakım da dahil edildiğinde çok daha fazla olabiliyor. Fakat ortalama olarak bir köpeğin yıllık masrafını 4 bin TL civarında olduğunu söyleyebiliriz. Yapılan yorumlara göre kedilerin masrafları biraz daha az.

Acaba ileride her bir ailenin "sahipsiz" bir hayvanı sahiplenmesi zorunlu hale gelebilir mi? (*Ne yani, sahipsiz hayvanların işkence edilmesine, tecavüze uğramasına duyarsız mı kalacaksınız?*) Zorunlu hale gelme bile evinde kedi-köpek besleyenler için devlet tarafından bazı cazip imkanlar sunulabilir mi? Küçük bir hesap yaptığımızda bunun oldukça mantıklı olduğunu söyleyebiliriz: Sadece İstanbul'daki 250 bin kedi-köpeğin aileler tarafından sahiplenildiğinde yapılacak harcamayı düşünürsek, ortaya aylık 100 milyon TL, yıllık 1 milyar 200 milyon TL gibi bir rakam çıkıyor. Şüphesiz, bu rakamlar ulusal ve uluslararası pet sektörünü oldukça heyecanlandırıyor olmalı.

Tabii ki, bu maliyet çok daha yüksek rakamlara da ulaşabilir. Örneğin geçtiğimiz Mart ayında İzmir'de düzenlenen pet fuarında sergilenen kedi-köpek ürün gruplarının oldukça geniş bir yelpazede olduğunu görüyoruz: Mama, sağlık ürünleri, bakım ve kozmetik ürünleri, kedi kumu, dekorasyon malzemeleri, taşıma ürünleri ve oyun alanları, tekstil ürünleri, kulübe ve yaşam alanları, aksesuar ve oyuncaklar.(28)

Pet sektörü bunlarla sınırlı değil. Dünyada en çok evcil hayvan beslenen ülke olan Amerika'da evcil hayvanlar için binlerce ürün satışa sunuluyor. Örneğin köpekler için emniyet kemeri satan Bob Webster, iki farklı kemer modeli ürettiklerini söylüyor.(29) Kuşkusuz, "hayvan dostu" arabalara kedi-köpekler için "kemer" zorunluluğu da getirilmesi "kedi-köpek emniyet kemeri sektörünü" oldukça mutlu edecektir (Peki ya "*hayvan dostu camiler?*". Neden olmasın?).

7. Beslenme kültürü değişecektir. Bir gencin bir köpeği ya da kediyi kestiğini gösteren bir gizli kamera görüntüsü izleseniz, ne hissedersiniz? İyi ama biz bunu her gün milyonlarca kez yapıyoruz ve üstelik kestiğimiz hayvanları da yiyoruz. Misal, bir kaç ay sonra kurban bayramında olacakları düşünelim.

Konunun duayenlerinden Peter Singer Hayvan Özgürleşmesi kitabında aynen şöyle yazar: "*İnsan dışı hayvanları yemeye devam eden bir kişinin onlara değer vermekte tutarlı davranması mümkün değildir. Sırf belli bir tür yiyeceğin tadını sevdiğimiz için başka bir varlığın hayatına son vermeye hazırsak, bu varlık [tavuk, inek, koyun ya da herhangi bir hayvan] amacımıza ulaşmak için kullandığımız bir araçtan başka bir şey değildir.*". Singer, Goldsmith'ten çelişkimi zi yansıtan şu sözü de aktarır: "*Hem acıyor, hem de merhamet ettikleri şeyi yiyorlar.*".

Dünyanın en büyük hayvan hakları organizasyonlarından olan PETA'nın bir sloganı ise şöyledir: "Et cinayettir."

Kuşkusuz, insanoğlunun vegan beslenme biçimini kabullenmesi çok kolay değildir. Hayvan (ve hayvansal ürünler) temel beslenme ürünlerimiz arasındadır. Ama bunun değiştirilemeyeceği gibi

bir ön kabul çok doğru görünmüyor. Nitekim bugün vegan beslenmenin avantajları güçlü bir şekilde propaganda ediliyor ve kimi bilimsel araştırmalar tarafından da destekleniyor. Dipnotta verdiğim haberlere göz atabilirsiniz.(30)

Kırmızı ette bulunan proteinin, bitkisel proteinlere göre insan için pek çok açıdan (mesela kırmızı etin zihinsel gelişimde önemli bir rolü vardır) daha faydalı olduğu ortaya konulmuşken(31) vegan beslenme niçin propaganda ediliyor? Açıkçası bu konuda daha ayrıntılı bir çalışma yapmak gerekiyor. Ancak şimdilik şunu belirtebiliriz: İnsan-hayvan eşitliğini savunan "hayvan hakları" kuramının tutarlı bir şekilde savunulabilmesi için et yemenin bırakılması gerekiyor. Çünkü hem et yemeye onay verip, hem de insanın hayvandan üstün olduğunu savunan görüşe itiraz etmek derin bir çelişki barındırır. "Et yemek davranışı"nda şu yargı doğal olarak bulunur: "Hayvanlar insan için vardır.". Halbuki, Zoopolis'ten yaptığımız aktarımlarda da vurgulandığı gibi, hayvan hakları kuramı, bu yargıya itiraz etmekle başlar.

*

Hayvan hakları gündemi, medyaya yansıdığı şekliyle sınırlı değildir. Hatta konu, "hayvan" da değildir; doğrudan insandır. Konu, insanın varlık âlemi içindeki yeri, insanın yeniden tanımlanması, konumlandırılması ve ilahi ontolojik sınıflandırmanın çözülmesiyle ilgilidir.

Eğer bu yapılırsa, yapılabilirse her şey yeniden tanımlanacak, bildiğimiz hemen her şey yeniden bir düzenlemeye tabi tutulacaktır. Hayvana "insan" gibi muamele edilen bir dünyada, insanın da hayvani yönü daha bir kabul edilebilir hale gelecektir. Kymlicka ve Donaldson'un öne sürdükleri tezleri dayandırdıkları argümanlar bu açıdan oldukça ilginçtir. Yazarlar, kitap boyunca, hayvan haklarını meşrulaştırmak için insan kategorilerini örnek olarak kullanır. İnsan davranışlarını meşrulaştırmak için de niçin hayvan davranışları bir dayanak olmasın?

Dünyadaki hakim bilimsel görüşün insanı hala hayvan türü içinde tanımladığını unutmamak gerekir. Nitekim Hayvan Özgürleşmesi'nin yazarı Peter Singer'in şu yazdıkları bu bakımdan anlamlıdır: *"Kitabın başlığında ve çeşitli yerlerinde 'hayvan' terimini insan hayvanları içermiyormuş gibi kullanmak zorunda kaldım."*

Nitekim Alfred Kinsey de kitaplarında sürekli "insanhayvana" (humananimal) vurgu yapmıştı. Dolayısıyla bir insanın cinsel yaşamıyla, bir hayvanın cinsel yaşamı arasında herhangi bir fark gözetmiyordu. Zaten "erkeklerde cinsel davranış" ve "kadınlarda cinsel davranış" gibi 20. yüzyılın en popüler bilimsel araştırmalarına imza atmış bir adamın "zoolog" olması da başlı başına anlamlıydı.

Sonuçta bugün hepimize "reddedemeyeceğimiz" bir teklifle geldiklerini düşünüyorlar.

"Kadına şiddet" teklifini reddedememiştik. Bedeli, aile oldu. Bu teklifi reddedemezsek bedeli insanlığımız olabilir.

Her şeye rağmen "hayır" demek bizim elimizde. Bunun için "hayır"la başlayan bir inanca mensup olduğumuzu hatırd tutmak gerekiyor.

Dipnotlar

- 1) Neden oluyor, sorusunun cevabı, kanaatimce daha zor. İnşallah başka bir yazıda bu soruyu ayrıntılı ele alabiliriz.
- 2) http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1001210/Fatih_te_vahset__Derisi_yuzulere_k_oldurulmus....html
- 3) <https://www.ajanim.com/kadikoyde-gece-kopeke-tecavuz-eden-sapik-sucunu-itiraf-etti-serbest-birakildi/>
- 4) <http://www.hurriyet.com.tr/kopege-tecavuz-girisimi-suphelisi-nefsime-yeni-40727443>
- 5) http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/943831/Kayseri_de_mide_bulandiran_olay.._Eski_imam_kopege_tecavuz_ederken_yakalandi.html
- 6) Örnek olarak bakınız (haberlerde rahatsız edici görüntüler olduğu uyarısını yapalım):
 1. Atlara eziyet: <https://www.youtube.com/watch?v=AXyc6uXeD8o>
 2. Atlara fayton işkencesi: <https://www.cnnturk.com/yasam/atlara-fayton-iskencesi>
 3. Hayvanlara eziyet bitmiyor: <http://www.hurriyet.com.tr/video/hayvana-eziyet-bitmek-bilmiyor-yurek-sizlatan-goruntu-40721340>
 4. Denizli'de bir sokak köpeği öldürülüp, tecavüz edilmiş olarak bulundu: <http://www.hurriyet.com.tr/denizlide-bir-sokak-kopegi-oldurulup-tecavuz-40833786>
 5. Bir sokak köpeği dom dom kurşunuyla vuruldu: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/yine-hayvana-eziyet-kursunladilar-40670226>
- 7) Örnek bir çalışma için bkz. <https://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/19-Cengiz-KO%C3%87H%C4%B0SARLI-%C3%96zlem-S.-ER%C4%B0%C5%9EG%C4%B0N.pdf>
- 8) <http://www.hurriyet.com.tr/evlerde-250-milyon-liraya-4-milyon-kedi-kopek-besliyoruz-20548513>
- 9) <http://www.milliyet.com.tr/kedi-kopek-mamasi-sektoru-hizla-buyuyor-istanbul-yerelhaber-893593/>
- 10) <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/evcil-hayvanlara-1-milyar-dolar-40223790>
- 11) <https://www.konya.edu.tr/haber/857/universitemizde-mahallemizin-sakinleri-sokak-hayvanlarinin-sorunlari-konulu-program-duzenlendi>

- 12) Kymlicka siyaset felsefesinin önemli isimlerinden biridir. Bilgi Üniversitesi Yayınları'ndan çıkmış Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş ve Ayrıntı Yayınları'ndan çıkan Çokkültürlü Yurttaşlık Azınlık Haklarının Liberal Teorisi kitapları bulunmaktadırlar.
- 13) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040701.htm#2>
- 14) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060512-7.htm>
- 15) <https://www.ntv.com.tr/turkiye/bozdag-hayvanlari-koruma-kanununda-degisiklik-yapilacak,JX2pM7BhWEWZjAlilpGkfg>
- 16) <http://www.islamianaliz.com/yazi/bati-tarafindan-hacklenmek-2053te-turkiye-nasil-bir-ulke-olacak-3626#sthash.c2auNCYn.dpbs>
- 17) Liminal hayvanlar, yabancı olmayan ama aynı zamanda evcilleşmemiş hayvanları tanımlamak için kullanılıyor; sincaplar, fareler, çakallar, sansarlar gibi. Yani, yabanilik ve evcillik sınırında olan hayvanlar.
- 18) Bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/02/20180226-9.htm>
- 19) <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201802261032400646-kedi-kopek-gelincik-kimlik/>
- 20) Konuya ilişkin Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı bünyesinde yapılmış bir uzmanlık tezi için bkz. <https://www.tarim.gov.tr/ABDGM/Belgeler/%C4%B0DAR%C4%B0%20%C4%B0%C5%9ELER/uzmanl%C4%B1k%20Tezleri/ayseaydin.pdf>
- 21) <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1135628-40-barinak-130-bin-kopek-sayisiz-kedi>
- 22) <http://www.trthaber.com/haber/yasam/istanbuldaki-sahipsiz-kedi-kopek-sayisi-aciklandi-311559.html>
- 23) <http://www.hurriyet.com.tr/turhala-1-milyon-lira-maliyetli-hayvan-barinag-40749920>
- 24) <http://www.milliyet.com.tr/isparta-ya-2-milyon-750-bin-tl-lik-hayvan-isparta-yerelhaber-2383099/>
- 25) <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turk-veteriner-hekimleri-birligi-baskani-gozet-sokak-hayvanlari-icin-butce-olusturulmal/1107794>
- 26) <http://www.mynet.com/haber/dunya/almanyada-kedi-sahiplerine-vergi-getirilebilir-2853897-1>
- 27) <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-4965190/Woman-marries-pet-DOG.html>, Haberin Türkçesi için: <https://www.haberler.com/kopek-ile-evlendi-10121669-haberi/> (Bu haberde köpeğiyle evlenen kadının evlilik belgesi de aldığı iddia ediliyor) İnternette hayvanlarla evlenen başka insan haberlerine de ulaşabilirsiniz.
- 28) <http://petizmir.net/Sayfa/PET-IZMIR/3/URUN-GRUPLARI>

- 29) <https://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-2005-03-09-voa16-87977937/837246.html>
- 30) <http://www.star.com.tr/pazar/son-donemde-herkes-vegan-haber-1336918/> Ayrıca bkz.
<https://www.cnnturk.com/iyilik-saglik/beslenme/bitkisel-proteinlerin-omru-uzattigi-kanitlandi>
- 31) Kırmızı etteki protein ve bitkisel protein karşılaştırmasını ele alan bir yazı için bkz.
<http://www.slimcity.com.tr/hayvansal-protein-bitkisel-protein-karsilastirmasi/>